

O AMFORAH, SVITKIH IN PLASTIČNIH VREČKAM

svitki

S pomočjo svitka so še nedavno tega prenašali na glavi razna bremena, npr. vreče, jerbase ali vedra z vodo. Svitek je preprečeval, da bi teža pritiskala neposredno na glavo in obenem lajšal ohranjanje ravnotežja.

Vračate se iz trgovine, roki vam težijo prenapolnjene plastične vrečke. Najraje se zapeljete z avtomobilom, da se ne mučite toliko z nadležnim prenašanjem. Le kako je bilo v starih časih brez avtomobilov in plastične embalaže? Le v čem so prenašali stvari?

Od pradavnine so iz šibja izdelovali košare, vendar se je od tega komajda ohranila kakšna sled. Za shranjevanje tekočine in hrane se že skoraj sedem tisoč let uporablja keramično posodje. V antiki se je v sredozemskih deželah razvila amfora, transportno posodje, prilagojeno ladijskemu prevozu. Amfore so bile na začetku vinske posodje, kajti z vinom so v starih dobah trgovali na veliko. V rimskem času se vinu pridružijo še oljčno olje, ribje omake in suho sadje. To so v velikanskih ladjah skupaj z žitom prevažali iz sredozemskih dežel na vse konce imperija. Do konca rimske dobe, leta 476, je oblikovanje amfor doseglo vrhunec skladja med namembnostjo in potrebami transporta. Opremljene z žigi izdelovalcev ali napisu, ki označujejo vsebino posode, so izjemen dokument. Zaradi dovršene oblike in kvalitete izdelave jih še danes občudujemo.

Med keltskim življenjem se je v istem času razširila uporaba lesenih sodov.

Rimskodobne amfore so bile transportno posodje, prilagojeno prevozu v ladijskem trupu. V njih so prevažali vino, oljčno olje in ribje omake, neredko pa tudi suho sadje in konzervirane oljke.

Najdbe železnih obročev in pipic, pa tudi siderskega orodja, kot je to v primeru zakladne najdbe z Grdavovega hriba pri Radomljah, so ohranila pričevanje na to prastaro, za mnoge namene uporabljeno transportno in hrambeno posodje.

Vse do modernega časa predstavlja keramično in leseno posodje ter pletene košare, v posamičnih primerih tudi v slamo ovito steklo, glavnino embalaže.

Globalizacija moderne dobe ustvarja transport neizmernih razsežnosti. Glavnina služi prestižnim potrebam bogate zahodne družbe. Posledica potrošništva, ki se niti za ceno svoje prihodnosti ne zmore odpovedati nenadzorovani porabi, je onesnaženje preko vseh mer. Večina moderne embalaže in transportnih sredstev je za okolje uničujoča, medtem ko so še do nedavnega uporabljali preproste in učinkovite pripomočke, ki okolja niti malo niso obremenjevali.

Eden takih pripomočkov je tudi svitek. Narejen je kot blazinica v obliki obroča, ki so si jo položili na glavo. Nanj so postavili vedro, škafo, košaro, jerbas ali vrečo, tako da embalaža ni pritiskala neposredno na glavo, kar je obenem olajšalo ohranjanje ravnotežja. S pomočjo svitka so bre-

mena nosile največkrat ženske. Prenašale so vodo iz vodnjaka, malico delavcem na polje in v gozd, pridelke s polja ali na tržnico. Na glavi so nosile v jerbasu velikonočne jedi k žegnu in celo novorojenčke v posebnih zibkah h krstu. Tudi rudo ali oglje z Jelovice v fužine v dolini so nosile ženske na glavi, tudi do 32 kilogramov naenkrat! Moški so svitek uporabljali za prenašanje krošenj, kot na primer pastirji v planino.

Mnoge žene so bile prenašanja na glavi tako vajene, da so lahko nosile breme, ne da bi ga držale z rokami. V eni roki so pogosto nesle še kakšno kanglico, culo, orodje, drugo roko pa so imele prosto.

Z izgradnjo vodovodov in razvojem transporta je v prvi polovici 20. stoletja uporaba svitkov šla v pozabo. Svitke so v letih po drugi vojni uporabljali v glavnem le še, ko so nesli k žegnu.

V zbirki Gorenjskega muzeja hranimo 26 svitkov. Večina jih je iz prve polovice 20., najstarejši pa s konca 19. stoletja. Izvirajo iz Bohinja, Planine pod Golico, Kamne Gorice, Šenčurja in drugih gorenjskih krajev.

Pri izdelavi svitkov za prodajo je bil pomemben njihov izgled in pisan vzorec. Narejeni so bili iz volnene tkanine, dodan je bil bombažni ali svileni trak. Kot polnilo so uporabili žimo, volno, pleve, žagovino, ostanke blaga, usnje, celo lase in ga ovili z blagom ter prepletli z barvnimi trakovi. Kupljene svitke so uporabljali le za posebne priložnosti, npr. za prenašanje velikonočnega žegna. Svitke za vsakdanjo rabo so žene izdelovale same iz blaga, ki so ga imeli pri hiši. Doma narejeni svitki so preprosti in enostavnih vzorcev.

V času množične industrijske proizvodnje in potrošniške družbe je embalaža eden najhitreje izginjajočih dokumentov sodobnega časa. Zato v Gorenjskem muzeju že od sredine 70. let zbiramo embalažo, drobni tisk in plastične vrečke, ki so značilni predmet široke porabe in simbol potrošniške družbe. Vrečke so že nekaj desetletij v vsesplošni uporabi za prenašanje dobrin vsakdanjega življenja. Označujeta jih umetni material in grafična podoba, ki je v službi marketinga. V prvi vrsti zbiramo vrečke gorenjskih trgovin. V času hitrih sprememb nam le-te pogosto ostanejo edini dokument trgovin in trgovskih znamk, ki hitro izginjajo in kažejo tržno ponudbo določene časa.

Plastične vrečke so že nekaj desetletij v vsesplošni uporabi za prenašanje dobrin vsakdanjega življenja. Označujeta jih umetni material in grafična podoba, ki je v službi marketinga.

Z vse večjo ekološko osveščenostjo sintetične materiale zamenjujejo papirnate vrečke, vendar še vedno niso v celoti nadomestile splošno priljubljenih plastičnih.

Rolles Cushin

'Svitek' is a rolled cushion in a ring-form having been used for transporting different burdens on head. On such a rolled cushion women transported burdens, i.e. water from the well, harvest from the field or to the market. At Easter they carried food to church for blessing, and somewhere even babies were taken to baptism in special cradles. Women carried ore and charcoal from the mountain Jelovica to ironworks in the valley in the same way, on their heads – sometimes even up to 32 kilograms at once! When making these rolled cushions for sale, the outlook and gaily coloured pattern were important. They were made of woolen cloth, and a cotton or silk ribbon was added. For stuffing they used horsehair, wool, weeds, sawdust, cloth remainders, leather, even hair, which was wrapped up with cloth and interlaced with coloured strips. The purchased rolled cushions were meant for special opportunities, i.e. for carrying Easter blessing. The rolled cushions for everyday use were made by women themselves from the material near at hand. In the collection of the Regional Museum of Kranj are kept 26 rolled cushions from the first half of the 20th century and from the end of the 19th century.

Vitrina meseca Gorenjskega muzeja

št. 1, april 2006

Besedilo in izbor predmetov: H. Rant, T. Dolžan Eržen, M. Rogelj,

M. Vomer Gojkovič, V. Perko

Jezikovni pregled: T. Dolžan Eržen, prevod: M. Vehar

Vodja projekta: V. Perko

Fotografije: Fototeka Gorenjskega muzeja, Pokrajinski muzej Ptuj in T. Lauko

Oblikovanje: P. Rakovec

Tisk: Jagraf, Trboje

Izdal: Gorenjski muzej, Kranj, zanj B. Ravnik Toman, ravnateljica

Tel.: 04 201 39 50

E-mail: info@gorenjski-muzej.si